

Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Değerlendirilmesi

The Evaluation of the Social Skills Levels of Pre-School Children whose Development is Under Risk

Duygu ÇETİNGÖZ*
S. Sunay YILDIRIM DOĞRU**

Öz: Bu çalışmanın amacı gelişimi risk altında olan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin değerlendirilmesidir. Araştırmanın evrenini, İzmir ili merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokulların anasınıflarına devam eden 5-6 yaş çocukları oluşturmuştur. Araştırma grubu oluşturulurken, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden okullardaki çocuklara ulaşılmıştır. Ancak bu okullar dağınık bir şekilde buldukları için ilçelerden Buca ve Çiğli seçilmiştir. Bu ilkokullar arasından küme örnekleme yöntemi ile Buca ve Çiğli ilçesindeki alt sosyo-ekonomik düzeydeki okullar belirlenmiştir. Belirlenen okullara devam eden, anasınıfı çocuklarından 60 kız, 75 erkek olmak üzere toplam 135, 5-6 yaş çocukları araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma betimsel bir çalışma olup genel tarama modeline göre yapılmıştır. Araştırmada Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilmiş olan “4-6 Yaş Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” ve araştırmacılar tarafından geliştirilen “Aile Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu, gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin engel durumlarına, ailenin sosyo-kültürel özelliklerine, çocuğun yaşadığı ortama göre farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Gelişimi Risk Altında Olan, Okul Öncesi Dönem, Sosyal Beceri, Değerlendirme

Abstract: The aim of this study was to evaluate the social skills levels of pre-school children whose development is at risk. This study concerns 5 to 6 year old children who attend pre-school classes of elementary schools of the National Ministry of Education in central İzmir. The chosen research group was those children who attend schools which represent lower socio economic status. The research groups of elementary schools were determined through the random cluster sampling method. The lower socio economic group schools were chosen in the Buca and Çiğli regions of İzmir. The research group comprised 135, 5 to 6 year old children, 60 girls and 75 boys. These children were randomly chosen in the schools. This was a descriptive study conducted by general survey method. The instruments utilized were the “Social Skills Evaluation Scale for 4-6 Years Old Children” developed by Avcıoğlu (2007) and the “Family Demographic Information Form” developed by the researchers. The results reveal that social skills levels of pre-school children whose development is under risk are low and that the social skills levels of preschool children whose development is under risk differ, depending upon their disability, the socio cultural qualities of their families and the given environment that these children inhabit.

Keywords: Development is Under Risk, Pre-school Children, Social Skills, Evaluation

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniv., Buca Eğitim Fak., Okul Öncesi Eğitimi A.B.D., İzmir. duyguetingoz@gmail.com

** Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İzmir. s.y.dogru@gmail.com
Bu makale 31 Mart-3 Nisan 2016 tarihinde 3. Ulusal Erken Çocuklukta Müdahale Kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Günümüzde çocuğun gelişiminin sadece kalıtsal etmenlere ya da sadece çevre faktörüne dayanarak açıklayan tek taraflı görüşler artık önemini yitirmiştir. Toplumsal çevre koşullarının da çocuğun gelişmesinde önemli rolü olduğunu vurgulayan ve özellikle yaşamın ilk yıllarında içinde yaşadığı aile ve yakın çevresinin sağladığı olanakların çocuğun duygusal, toplumsal ve zihinsel gelişimindeki rolüne değinen görüşler önem kazanmaktadır (Oktay 1999). Ailenin ve yakın çevrenin sağladığı olanaklar ise her çocuk için eşit şekilde olmamaktadır. Özellikle işsizlik, hastalıklar, yoksulluk gibi çevresel risk koşullarının tümü, bu koşullarda yetişen çocukların geleceğini tehdit eden risk etmenleri olarak görülmektedir (Berk 1997). Bu risk etmenleri çocukların gelişimlerini de riskli hale getirmektedir. Örneğin yoksulluk öğeleri olarak sağlıklı çevre, sağlıklı kalabalık konut, sınırlı eğitim, parasal yetersizlik, işsizlik gibi risk etmenleri çocukların gelişimleri için risk niteliği teşkil etmektedirler (Durgun 2011). Yoksulluk, insanların sadece gelir ve tüketim gibi maddi nesnelere (beslenme, barınma, giyinme vb.) yoksun olmalarını değil, aynı zamanda sağlık, eğitim, ulaştırma, sosyal güvence ve toplumsal faaliyetlerdeki hizmetleri de elde edememelerini ifade etmektedir (Arpacıoğlu & Yıldırım 2011; Taş & Özcan 2012). Ayrıca günümüz koşullarında yoksulluk sadece gelir yetersizliği ile açıklanabilecek bir sorun olmaktan çıkmış, bireyin toplumsal kaynaklara erişememesi ve bu nedenle topluma aktif olarak katılamaması yani bir sosyal dışlanma sorunu haline gelmiştir (Er 2014).

Ailesi ile birlikte yaşayan alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklarda yaşlılarına göre gerilikler olabilmektedir (Akman 2002). Yoksulluk çeken ailelerin çocuklarında sağlık problemleri, bilişsel gelişimde yavaşlamalar ve davranış problemleri daha sık gözlenmektedir (Wise & Meyers 1988; akt. Akman 2002). Yoksul çocuklar yoksul olmayan çocuklara göre öfke, kavga etme, sosyal olarak geri çekilme, endişe gibi duygusal ve davranışsal problemlerden daha sık şikayet ederler (Er 2014). Beş yaşında düşük doğum ağırlığı olan çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada sürekli yoksul olan ailelerin çocuklarının yoksul olmayan ailelerin çocuklarına göre daha fazla dışa ve içe dönük davranış problemleri olduğu bulunmuştur (Brooks-Gunn & Duncan 1997).

Okul öncesi dönemde gözlenen davranış problemlerinin bir nedeni de çocuğun birtakım sosyal becerileri kazanamamış olmasına dayanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde ilişkilerin kurulmasını, sürdürülmesini ve problemlerin çözülmesini kapsayan (Cowie 2012) sosyal becerilerin gelişimi çocuğun çeşitli bilişsel ve davranışsal yetenekler edinmesini gerektirir (Uysal & Akman 2015). Ancak çocuğun içinde bulunduğu olumsuz koşullar, risk etmenleri ve model almada yaşayabileceği güçlükler sosyal becerilerin kazanılmasında etkili olan bilişsel ve davranışsal yeteneklerin gelişmesine ve yeterince kullanılmasına engel olabilmektedir. Bu durumun olumsuz etkilerini en az düzeye indirmek için risk altındaki erken çocukluk dönemi çocuklarını hedefleyen erken müdahale programları uygulanmaktadır.

Erken müdahale programlarıyla risk altındaki çocukların sosyal beceriler yönünden eksikliklerine ve sorun davranışlarına erken çocukluk döneminde müdahale edilmesi sosyal olarak yetkin bireyler haline gelmelerine fırsat tanımaktadır. Paylaşma, yardımlaşma, işbirliği yapma, sırasını bekleme gibi temel sayılan becerilere sahip olmayan çocuklar akranlarını anlamakta güçlük çekmekte, bu da onları saldırganlık, zorbalık, şiddet içeren davranışları kullanmaya itmektedir. Bu davranışları karşılığında ise akranları tarafından reddedilmektedirler. Sorun davranışlara müdahale edilmemesi halinde akademik başarısızlık kalıcı hale gelerek yetişkinlikte de çeşitli problemlere yol açmaktadır. Bu doğrultuda çocukların sosyal yönden güçlendirilmesi için yapılacak erken müdahale çalışmaları gelecekte de topluma uyum sağlayabilen bireylerin yetiştirilmesi açısından oldukça önemlidir (Uysal & Akman 2015).

Buraya kadar yapılan açıklamalara dayalı olarak bu çalışmada gelişimi risk altında olan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin belirlemesi ve bu düzeylerin çocuğun engel durumuyla, aile demografik özellikleri ile ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evrenini, İzmir ili merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarının anasınıflarına devam eden 5-6 yaş çocukları oluşturmuştur. Araştırma grubunu gelişimi risk altındaki çocuklardan oluşturmak için sosyo-ekonomik düzey değişkeninin kontrol altında tutulması amaçlanmıştır. Bu nedenle İzmir ili Buca ve Çiğli ilçesinde alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ilkokullardaki çocuklara ulaşılmıştır. Örneklemin oluşturulmasında, ilk olarak, ilkokullar belirlenmiştir. Bunun için İzmir il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden mevcut İzmir il merkezi ilçelerine bağlı okulların listesi elde edilmiştir. Bu listeden, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden ilkokullar arasından küme örnekleme yöntemi ile okullar belirlenmiştir. Ancak bu okullar dağınık bir şekilde buldukları için ilçelerden Buca ve Çiğli seçilmiştir. Belirlenen okullara devam eden, anasınıfı çocuklarından 60 kız, 75 erkek olmak üzere toplam 135, 5-6 yaş çocukları araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırma Modeli

Araştırma betimsel bir çalışma olup genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeline göre yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar 2015). Bu araştırmanın problemi gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin belirlemesi ve bu düzeylerin çocuğun engel durumuyla, aile demografik özellikleri ile ilişkisinin değerlendirilmesidir. Araştırmanın problem durumuna bağlı olarak aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal becerileri ne düzeydedir?
2. Gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeyleri,
3. Çocuğun engel durumuna,
4. Ailenin sosyo-kültürel özelliklerine,
5. Çocuğun yaşadığı ortama göre farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Avcioğlu (2007) tarafından geliştirilmiş olan “4-6 Yaş Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” ve “Aile Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Uygulamalar için gidilecek okullardaki gönüllü öğretmenler ve araştırmacılar bir araya gelmiştir. Aile demografik bilgi formunu öğretmenler ve araştırmacılar beraber doldurmuşlardır. Daha sonra araştırmacılar gözleme dayalı Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği hakkında öğretmenlere bilgi verilmişlerdir. Ölçeğin uygulanmasında çocukların sosyal becerileri ile ilgili bilgi elde edilmesi öğretmen görüşlerine dayalı olduğu için çocuklarla ilgili bu bilgiler öğretmenlerden elde edilmiştir.

Aile Demografik Bilgi Formu

Aile demografik bilgi formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bu formda yer alan değişkenler alanyazında sosyal becerileri etkileyen etmenler olarak geçen bilgilerin bir bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu formda yer alan bağımsız değişkenler şöyledir; çocuğun engellilik durumu, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, çocuğun daha önce okul öncesi eğitim alıp almama durumu, annenin çalışıp çalışmama durumu, sağlıklı kalabalık konutta yaşama durumu, ev ortamındaki fiziksel çevrenin durumu, evdeki psiko-sosyal ortamın durumudur.

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

Avcıoğlu (2007) tarafından 4-6 yaş okul öncesi dönem çocuklar için geliştirilmiştir. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, 4 ile 6 yaşlarındaki çocukların sahip olması gereken sosyal becerileri içeren beşli dereceleme şeklinde oluşturulmuş bir ölçektir. Ölçeğin kapsam geçerliğinde uzman görüşüne başvurulmuş ve uzmanlar ölçeğin sosyal becerileri ölçebilecek nitelikte olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile yapılmıştır. Ölçeğin tek boyuttan oluşup oluşmadığı Temel Bileşenler Analizi ile test edilmiştir. Ölçeğin birbirinden ilişkisiz faktörlere ayrışması beklentisi ise Varimax dik döndürme tekniği uygulanarak incelenmiştir. Temel bileşenler analiz sonucunda ölçeğin dokuz faktörden oluştuğu saptanmıştır. Bu faktörler ve faktör yükdeğerleri ile açıkladıkları varyanslar; kişilerarası beceriler (.75-.41,%13,27), kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri (.86-.44, %12,07), akran baskısı ile başa çıkma becerileri (.77-.43, %9,33), sözel açıklama becerileri (.81-.46, % 8,49), kendini kontrol etme becerileri (.83-.53, %6,36), amaç oluşturma becerileri (.73-.69, %5,20), dinleme becerileri (.65-.42, %4,71), görevleri tamamlama becerileri (71-.45, %4,52) ve sonuçları kabul etme becerileri (.58-.51, %4,13) olarak belirlenmiştir. Ölçeğin güvenirlik çalışması Cronbach Alpha iç tutarlılık, iki yarım güvenirlik katsayısı ve test tekrar-test yöntemleri ile belirlenmiştir. Faktörler ve ölçek bütünü için alfa iç tutarlılık katsayıları sırası ile .95, .94, .92, .91, .85, .95, .87, .78, .88 ve .98 bulunmuştur. Faktörler ve ölçek bütünü için iki yarım güvenirlik katsayıları sırası ile .91, .89, .85, .87, .84, .85, .85, .62, .82 ve .89 bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayıları alt faktörler ve ölçek bütünü için sırasıyla şöyledir: .98, .73, .82, .78, .83, .73, .90, .79, .60 ve .83'tür.

Öğretmenler tarafından doldurulan 62 maddeli ölçek beş basamaklı “*Likert Tipi*” (Hiçbir Zaman, Nadiren, Ara Sıra, Sık Sık, Her Zaman) bir dereceleme ölçeği şeklinde ifade edilmiştir. Ölçekte, hiçbir zaman cevabına 1, nadiren cevabına 2, ara sıra cevabına 3, sık sık cevabına 4, her zaman cevabına 5 puan verilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 62, en yüksek puan 310'dur. Puanların artması/azalması bireylerin sosyal becerilere daha fazla sahip olduğunu/olmadığını göstermektedir (Avcıoğlu 2007).

Bulgular ve Yorum

Bulgular bölümünde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerini belirlemesi ve bu düzeylerin aile demografik özellikleri ile ilişkisini incelemesi üzerine yapılan analizler tablolandırılmıştır. Bağımlı-bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin tespiti bakımından yapılan analizlerde bağımsız ikili gruplar için t-Testi ve çoklu gruplar için One Way ANOVA (Analysis of Variance) bulgularına bakılmıştır. Bu noktada varyans eşitliklerine göre post hoc testler uygulanmıştır. Öncelikle varyansları eşit olan değerler için çoklu karşılaştırma test istatistikleri arasından en yaygın kullanılanlardan biri olan LSD (Least Significant Difference) testi uygulanmıştır.

Tablo 1. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	n	Ortalama	Standart Sapma
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	135	2,96	,68
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	135	2,93	,66
DB (Dinleme Becerileri)	135	2,72	,60

AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	135	2,85	,63
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	135	2,97	,68
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	135	3,06	,61
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	135	3,13	,69
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	135	3,14	,62
KB (Kişiler Arası Beceriler)	135	2,31	,80
GENEL	135	2,93	,67

Tablo 1’de ölçeğe ilişkin sayısal değerlere bağlı olarak gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin genel aritmetik ortalamasının (O=2,93) ortalama seviyesinin altında kaldığı görülmektedir. Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde SKEB (O=2,96), GTB (O=2,93), DB (O=2,72), AOB (O=2,85), KKEB (O=2,97) boyutlarının aritmetik ortalamalarının ortalamanın altında bir düzeyde olduğu, SAB (O=3,06), ABBÇB (O=3,13), KDKEDYSB (O=3,14) boyutlarının aritmetik ortalamalarının ise ortalama düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda genel olarak gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Engellilik Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Engellilik Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	sd	t	p
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Engelli	20	2,31	,67	133	3,96	,000
	Engelsiz	115	2,96	,67			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Engelli	20	2,18	,97	133	4,95	,000
	Engelsiz	115	3,30	,92			
DB (Dinleme Becerileri)	Engelli	20	2,36	,65	133	5,28	,000
	Engelsiz	115	3,27	,72			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Engelli	20	1,98	,82	133	5,25	,000
	Engelsiz	115	3,24	,96			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Engelli	20	2,36	,96	133	3,46	,001
	Engelsiz	115	3,07	,83			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Engelli	20	1,94	,75	133	4,84	,000
	Engelsiz	115	3,00	,92			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Engelli	20	2,43	,80	133	2,98	,038
	Engelsiz	115	2,76	,62			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Engelli	20	2,48	,68	133	3,29	,002
	Engelsiz	115	3,01	,66			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Engelli	20	2,55	,77	133	2,64	,009
	Engelsiz	115	3,03	,74			
GENEL	Engelli	20	2,36	,61	133	4,43	,000
	Engelsiz	115	3,02	,61			

Tablo 2’de yer alan bulgular incelendiğinde SKEB alt boyutunda gelişimi risk altında olan engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,96), engelli çocukların aritmetik ortalamala-

rına (O=2,31) göre aritmetik ortalamalarının daha yüksek olduğu GTB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,30), engelli çocukların ortalamalarına (O=2,18) göre daha yüksek olduğu, DB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,27), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,36) göre daha yüksek olduğu, AOB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,24), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=1,98) göre daha yüksek olduğu, KKEB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,07), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,36) göre daha yüksek olduğu, SAB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,00), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=1,94) göre daha yüksek olduğu, ABBÇB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,76), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,43) göre daha yüksek olduğu, KDKEDYSB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,01), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,48) göre daha yüksek olduğu, KB alt boyutunda engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,03), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,55) göre daha yüksek olduğu ve genel ortalamada da engelsiz çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,02), engelli çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,26) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan engelli ve engelsiz okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan t Testi sonuçlarına göre SKEB alt boyutunda, $t(133)= 3,96$; $p < 0.05$, GTB alt boyutunda, $t(133)= 4,95$; $p < 0.05$, DB, $t(133)= 5,28$; $p < 0.05$, AOB alt boyutunda, $t(133)= 5,25$; $p < 0.05$, KKEB alt boyutunda $t(133)= 3,46$; $p =0.01$, SAB alt boyutunda, $t(133)= 4,84$; $p < 0.05$, KDKEDYSB alt boyutunda, $t(133)= 3,29$; $p =0.02$, KB alt boyutunda, $t(133)= 2,64$; $p =0.09$ ve genel ortalamaya $t(133)= 4,43$; $p < 0.05$ göre iki grup arasındaki fark önemli çıkmıştır. ABBÇB alt boyutunda ise $t(133)=2,98$ farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Sonuç olarak gelişimi risk altında olan engelsiz çocukların sosyal beceri düzeyleri genelde ve tüm alt boyutlarda engelli olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Öğrenim Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	sd	t	p
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	2,73	,62	133	2,65	,009
	Lise ve Üzeri	55	3,05	,79			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	3,01	,86	133	,52	,599
	Lise ve Üzeri	55	3,19	1,20			
DB (Dinleme Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	3,11	,65	133	,47	,638
	Lise ve Üzeri	55	3,17	,93			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	3,06	,96	133	,66	,947
	Lise ve Üzeri	55	3,05	1,16			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	2,81	,81	133	2,46	,015
	Lise ve Üzeri	55	3,19	,94			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	2,73	,85	133	1,58	,115
	Lise ve Üzeri	55	3,00	1,11			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	İlkokul ve Ortaokul	80	2,62	,54	133	1,92	,056
	Lise ve Üzeri	55	2,85	,79			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranış-	İlkokul ve Ortaokul	80	2,85	,62	133	1,53	,123

larını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Lise ve Üzeri	55	3,04	,77			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	İlkokul ve Ortaokul	80	2,84	,68	133	2,15	,003
	Lise ve Üzeri	55	3,12	,84			
GENEL	İlkokul ve Ortaokul	80	2,84	,55	133	1,96	,052
	Lise ve Üzeri	55	3,05	,76			

Tablo 3’de yer alan bulgular incelendiğinde SKEB alt boyutunda anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olan gelişimi risk altındaki çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,05), ilkokul ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,73) göre daha yüksek olduğu, KKEB alt boyutunda anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,19), ilkokul ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,81) göre daha yüksek olduğu, KB alt boyutunda anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,12), ilkokul ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,84) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. GTB, DB, AOB, SAB, ABBÇB, KDKEDYSB alt boyutlarında anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanlar ile ilkokul ve ortaokul öğrenim durumunda olanların aritmetik ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan anne öğrenim durumu lise ve üzeri ile ilkokul ve ortaokul olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan t Testi sonuçlarına göre SKEB alt boyutunda $t(133)= 2,65$; $p < 0,05$, KKEB alt boyutunda $t(133)= 2,46$; $p =0,01$, KB alt boyutunda $t(133)= 2,15$; $p =0,03$ iki grup arasındaki fark önemli çıkmıştır. GTB, DB, AOB, SAB, ABBÇB, KDKEDYSB alt boyutlarında, lise ve üzeri öğrenim durumu olanlar ile ilkokul ve ortaokul öğrenim durumunda olan annelerin çocuklarının sosyal beceri aritmetik ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğu saptanmıştır. Genel aritmetik ortalamaya göre de her iki grup arasındaki farkın önemsiz olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak gelişimi risk altında olan ve anne öğrenim durumu lise ve üzeri olan çocukların sosyal beceri düzeyleri bazı alt boyutlarda anne öğrenim durumu ilkokul ve ortaokul olanlara göre daha yüksektir.

Tablo 4. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama, Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	Baba Öğrenim Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	İlkokul	59	2,80	,64
	Ortaokul	31	2,77	,70
	Lise ve üzeri	45	3,01	,79
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	İlkokul	59	3,19	,89
	Ortaokul	31	3,23	1,02
	Lise ve üzeri	45	2,99	1,15
DB (Dinleme Becerileri)	İlkokul	59	3,05	,70
	Ortaokul	31	3,11	,57
	Lise ve üzeri	45	3,25	,97
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	İlkokul	59	3,01	,97
	Ortaokul	31	2,93	,93
	Lise ve üzeri	45	3,21	1,19
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	İlkokul	59	2,90	,79
	Ortaokul	31	3,00	,88

	Lise ve üzeri	45	3,04	1,00
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	İlkokul	59	2,67	,87
	Ortaokul	31	2,68	,83
	Lise ve üzeri	45	3,18	1,10
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	İlkokul	59	2,58	,50
	Ortaokul	31	2,71	,58
	Lise ve üzeri	45	2,90	,84
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	İlkokul	59	2,87	,66
	Ortaokul	31	2,92	,54
	Lise ve üzeri	45	3,00	,81
KB (Kişiler Arası Beceriler)	İlkokul	59	2,82	,65
	Ortaokul	31	2,98	,60
	Lise ve üzeri	45	3,13	,95
GENEL	İlkokul	59	2,82	,55
	Ortaokul	31	2,90	,52
	Lise ve üzeri	45	3,07	,65

Tablo 4’de yer alan bulgular incelendiğinde SAB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olan gelişimi risk altında olan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,18), ilkokul (O=2,67) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,68) göre daha yüksek olduğu, SKEB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olan çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamaları (O=3,01) ile ilkokul (O=2,80) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,77) arasında az fark olduğu, GTB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,99) ile ilkokul (O=3,19) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,23) az fark olduğu, DB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,25) ile ilkokul (O=3,05) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,11) birbirine yakın olduğu, AOB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,21) ile ilkokul (O=3,01) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,93) arasında az fark olduğu, KKEB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,04) ile ilkokul (O=2,90) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,00) arasında az fark olduğu, ABBÇB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,90) ile ilkokul (O=2,58) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,71) birbirine yakın olduğu, KDKEDYSB alt boyutunda baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,00) ile ilkokul (O=2,87) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,92) arasında az fark olduğu, KB alt boyutunda lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,13) ile ilkokul (O=2,82) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,98) arasında az fark olduğu ve genel ortalama baba öğrenim düzeyi lise ve üzeri öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=3,07) ile ilkokul (O=2,82) ve ortaokul öğrenim durumu olanların aritmetik ortalamaları (O=2,90) arasında az fark olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan baba öğrenim durumu lise ve üzeri ile ilkokul ve ortaokul olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır. ANOVA analizinden önce

varyansların homojenliği testi yapılmış ve varyansların homojen olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Önem Denetimi
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Gruplararası	1,428	2	,714 ,506	1,411	,248	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	66,797	133				
	Toplam	68,225	135				
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Gruplararası	1,463	2	,732 1,033	,708	,495	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	136,400	133				
	Toplam	137,863	135				
DB (Dinleme Becerileri)	Gruplararası	,994	2	,497 ,610	,814	,445	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	80,578	133				
	Toplam	81,572	135				
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Gruplararası	1,699	2	,849 1,095	,776	,463	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	144,565	133				
	Toplam	146,263	135				
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Gruplararası	,554	2	,273 ,796	,343	,711	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	105,038	133				
	Toplam	105,583	135				
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Gruplararası	7,888	2	3,944 ,905	4,357	,015	Fark Önemli 1-3
	Gruplariçi	119,501	133				
	Toplam	127,390	135				
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Gruplararası	2,229	2	1,314 ,429	3,066	,050	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	56,581	133				
	Toplam	59,210	135				
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Gruplararası	,431	2	,215 ,486	,443	,643	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	64,102	133				
	Toplam	64,532	135				
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Gruplararası	2,433	2	1,216 ,573	2,123	,124	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	75,642	133				
	Toplam	78,075	135				
GENEL	Gruplararası	1,561	2	,781 ,424	1,841	,163	Fark Önemsiz
	Gruplariçi	55,967	133				
	Toplam	57,528	135				

Tablo 5’de yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının baba öğrenim durumuna göre sosyal beceri düzeylerinin ANOVA sonuçlarında SAB alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu $F(3,07)= 4,357$, $p < 0.05$ görülmektedir. SAB alt boyutu dışında tüm alt boyutlarda ve genelde anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. SAB alt boyutunda farkın kaynağını bulmak için Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucuna göre 3 düzeyinde ($O=3,18$) öğrenim durumunda olanların 1 düzeyinde ($O=2,67$) öğrenim durumunda olanlara göre çocuklarının sosyal beceri düzeyinin SAB alt boyutunda daha yüksek olduğu belirlen-

miştir. Scheffe testi sonucuna göre 1 ile 3 arasında diğer bir deyişle ilkökul öğrenim durumu ile lise ve üzeri öğrenim durumu arasında fark bulunduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Daha Önceki Okul Öncesi Eğitim Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	Daha Önceki Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Almış	27	3,12	,99
	Almamış	108	2,80	,61
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Almış	27	3,23	1,29
	Almamış	108	3,11	,93
DB (Dinleme Becerileri)	Almış	27	3,57	,97
	Almamış	108	3,02	,68
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Almış	27	3,75	1,26
	Almamış	108	2,88	,90
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Almış	27	3,17	1,21
	Almamış	108	2,92	,78
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Almış	27	3,56	1,11
	Almamış	108	2,66	,85
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Almış	27	3,07	,94
	Almamış	108	2,63	,54
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Almış	27	3,43	,81
	Almamış	108	2,80	,60
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Almış	27	3,35	1,02
	Almamış	108	2,86	,65
GENEL	Almış	27	3,34	,92
	Almamış	108	2,82	,52

Tablo 6’da yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan çocukların DB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,57) okul öncesi eğitim almamış olanların aritmetik ortalamalarına (O=3,02) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. AOB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,75) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,88) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. SAB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,56) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,66) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ABBÇB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,07) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,63) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KDKEDYSB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,43) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,80) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,35) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,86) göre daha yüksek olduğu ve genel ortalamada da okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,34) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,82) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. SKEB alt boyutunda gelişimi risk altında olan çocuklardan daha önce okul öncesi eğitimi almış olanların

aritmetik ortalamalarıyla (O=3,12) okul öncesi eğitim almamış olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,80) birbirine yakın olduğu görülmektedir. GTB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların aritmetik ortalamalarıyla (O=3,23) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,11) birbirine yakın olduğu görülmektedir. KKEB alt boyutunda daha önce okul öncesi eğitimi almış çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarıyla (O=3,17) okul öncesi eğitim almamış çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,92) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan daha önce okul öncesi eğitim almış ve almamış okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Daha Önceki Okul Öncesi Eğitim Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Daha Önce Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p	Önem Denetimi
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Almış	27	76,19	2057,00	1237,00	,213	Fark Önemsiz
	Almamış	108	65,95	7123,00			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Almış	27	70,76	1916,50	1383,50	,676	Fark Önemsiz
	Almamış	108	67,31	7269,50			
DB (Dinleme Becerileri)	Almış	27	86,94	2347,50	946,500	,005	Fark Önemli
	Almamış	108	63,26	6834,50			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Almış	27	91,37	2467,00	827,00	,000	Fark Önemsiz
	Almamış	108	62,16	6713,00			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Almış	27	76,24	2058,50	1235,00	,218	Fark Önemli
	Almamış	108	65,94	7121,50			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Almış	27	96,33	2601,00	693,00	,000	Fark Önemli
	Almamış	108	60,92	6579,00			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Almış	27	85,00	2295,00	999,0	,011	Fark Önemli
	Almamış	108	63,75	6885,60			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Almış	27	92,04	2485,00	809,00	,000	Fark Önemli
	Almamış	108	61,99	6695,00			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Almış	27	82,00	6944,00	1058,50	,028	Fark Önemli
	Almamış	108	63,30	2485,00			
GENEL	Almış	27	89,20	2408,50	885,50	,002	Fark Önemli
	Almamış	108	62,70	6771,50			

Tablo 7’de yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının daha önce okul öncesi eğitim alıp almama durumuna göre sosyal beceri düzeylerinin Mann Whitney U Testi sonuçlarında DB alt boyutunda (U= 946,500, p < 0.05), AOB alt boyutunda

($U=827,00$, $p < 0.05$), SAB alt boyutunda ($U=693,00$, $p < 0.05$), ABBÇB alt boyutunda ($U=999,00$, $p < 0.05$), KDKEDYSB alt boyutunda ($U=809,00$, $p < 0.05$), KB alt boyutunda ($U=1058,00$, $p < 0.05$) ve genelde ($U=885,50$, $p < 0.05$) gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının daha önce okul öncesi eğitim alıp almama durumuna göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu alt boyutlarda ve genelde sıra ortalamaları dikkate alındığında daha önce okul öncesi eğitim almış gelişimi risk altında olan çocukların sosyal becerilerinin daha önce okul öncesi eğitim almamış olanlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. SKEB, GTB, KKEB alt boyutlarında ise gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının daha önce okul öncesi eğitim alıp almama durumuna göre sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 8. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Annelerinin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Annenin Çalışma Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	sd	t	p
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Çalışmıyor	104	2,83	,06	133	,826	,410
	Çalışıyor	31	2,95	,17			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Çalışmıyor	104	3,25	,08	133	,245	,015
	Çalışıyor	31	2,75	,23			
DB (Dinleme Becerileri)	Çalışmıyor	104	3,10	,06	133	,937	,350
	Çalışıyor	31	3,25	,17			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Çalışmıyor	104	3,04	,09	133	,277	,782
	Çalışıyor	31	3,10	,22			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Çalışmıyor	104	2,98	,07	133	,204	,839
	Çalışıyor	31	2,94	,20			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Çalışmıyor	104	2,80	,09	133	,945	,346
	Çalışıyor	31	2,99	,20			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Çalışmıyor	104	2,66	,05	133	1,770	,079
	Çalışıyor	31	2,90	,17			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Çalışmıyor	104	2,90	,06	133	,796	,427
	Çalışıyor	31	3,02	,13			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Çalışmıyor	104	2,94	,06	133	,390	,697
	Çalışıyor	31	3,00	,17			
GENEL	Çalışmıyor	104	3,00	,05	133	,676	,500
	Çalışıyor	31	3,00	,15			

Tablo 8’de yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan çocukların GTB alt boyutunda annesi çalışmıyor olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının ($O=3,25$) annesi çalışıyor olanların aritmetik ortalamalarına ($O=2,75$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. AOB alt boyutunda annesi çalışıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=3,10$) annesi çalışmıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=3,04$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. SAB alt boyutunda annesi çalışıyor çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının ($O=2,99$) annesi çalışmıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=2,80$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. ABBÇB alt boyutunda annesi çalışıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=2,66$) annesi çalışmıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=2,90$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. KB alt boyutunda annesi çalışıyor çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının ($O=3,00$) annesi çalışmıyor çocukların aritmetik ortalamalarının ($O=2,94$) birbirine yakın ol-

duğu görülmektedir. SKEB alt boyutunda gelişimi risk altında olan çocukların annesi çalışmıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,83) annesi çalışıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,95) birbirine yakın olduğu görülmektedir. DB alt boyutunda annesi çalışmıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,10) annesi çalışıyor olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,25) birbirine yakın olduğu görülmektedir. KKEB alt boyutunda annesi çalışmıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,98) annesi çalışıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,94) birbirine yakın olduğu görülmektedir. KDKEDYSB alt boyutunda annesi çalışmıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=2,90) annesi çalışıyor olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,02) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan annesi çalışan ve çalışmayan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre GTB alt boyutunda iki grup arasındaki fark önemli çıkmıştır, $t(133)=2,45$; $p=0,01$. Gelişimi risk altında olan annesi çalışmayan çocukların sosyal beceri düzeylerinin GTB alt boyutunda annesi çalışanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. SKEB, DB, AOB, KKEB, SAB, ABBÇB, KDKEDYSB, KB alt boyutlarında ve genelde iki grup arasındaki farkın önemsiz olduğu saptanmıştır.

Tablo 9. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Sağlıksız Kalabalık Konutta Yaşama Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	Sağlıksız Kalabalık Konutta Yaşama	n	Ortalama	Standart Sapma
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Evet	28	2,66	,08
	Hayır	107	2,92	,06
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Evet	28	2,84	,11
	Hayır	107	3,21	,07
DB (Dinleme Becerileri)	Evet	28	2,98	,16
	Hayır	107	3,17	,10
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Evet	28	2,53	,12
	Hayır	107	3,19	,07
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Evet	28	2,70	,15
	Hayır	107	3,04	,10
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Evet	28	2,63	,16
	Hayır	107	2,89	,08
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Evet	28	2,53	,16
	Hayır	107	2,76	,09
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Evet	28	2,68	,09
	Hayır	107	3,00	,06
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Evet	28	2,63	,08
	Hayır	107	3,04	,07
GENEL	Evet	28	2,66	,08
	Hayır	107	2,99	,06

Tablo 9'da yer alan bulgular incelendiğinde AOB alt boyutunda gelişimi risk altında olan sağlıksız kalabalık konutta yaşamayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=3,19) sağlıksız kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,53) göre daha yüksek olduğu ve KDKEDYSB alt boyutunda sağlıksız kalabalık konutta yaşamayanların aritmetik ortalamalarının (O=3,00) sağlıksız kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamala-

rına (O=2,68) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KB alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayanların aritmetik ortalamalarının (O=3,04) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,63) göre daha yüksek olduğu ve genel ortalamada da gelişimi risk altında olan sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,99) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarına (O=2,66) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

SKEB alt boyutunda gelişimi risk altında olan sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarıyla (O=2,92) sağlıklı kalabalık konutta yaşayanların aritmetik ortalamalarının (O=2,66) birbirine yakın olduğu görülmektedir. GTB alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarıyla (O=3,21) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,84) birbirine yakın olduğu görülmektedir. DB alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarıyla (O=3,17) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,98) birbirine yakın olduğu görülmektedir. KKEB alt boyutunda alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların sosyal beceri sosyal beceri aritmetik ortalamalarıyla (O=3,04) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,70) birbirine yakın olduğu görülmektedir. SAB alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların aritmetik ortalamalarıyla (O=2,89) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=2,63) birbirine yakın olduğu görülmektedir. ABBÇB alt boyutunda sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan çocukların aritmetik ortalamalarıyla (O=2,76) sağlıklı kalabalık konutta yaşayan çocukların aritmetik ortalamalarının (O=2,53) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan sağlıklı kalabalık konutta yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Sağlıklı Kalabalık Konutta Yaşama Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Sağlıklı Kalabalık Konutta Yaşama	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p	Önem Denetimi
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Evet	28	56,98	1595,50	1189,50	,087	Fark Önemsiz
	Hayır	107	70,88	7584,50			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Evet	28	57,68	1615,00	1209,00	,109	Fark Önemsiz
	Hayır	107	70,70	7565,00			
DB (Dinleme Becerileri)	Evet	28	60,46	1693,00	1287,00	,248	Fark Önemsiz
	Hayır	107	69,97	7487,00			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Evet	28	49,46	1385,00	979,00	,004	Fark Önemli
	Hayır	107	72,85	7795,00			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Evet	28	56,63	1585,00	1179,50	,082	Fark Önemsiz
	Hayır	107	70,98	7594,00			
SAB (Sözel Açık-	Evet	28	58,61	1641,00	1235,00	,152	Fark

lama Becerileri)	Hayır	107	70,46	7539,00			Önemsiz
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Evet	28	55,27	1547,50	1141,50	,052	Fark Önemsiz
	Hayır	107	71,33	7632,50			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Evet	28	53,05	1485,50	1079,50	,023	Fark Önemli
	Hayır	107	71,91	7694,50			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Evet	28	50,34	1409,50	1003,50	,007	Fark Önemli
	Hayır	107	72,62	7770,50			
GENEL	Evet	28	52,14	1460,00	1054,00	,016	Fark Önemli
	Hayır	107	72,15	7720,00			

Tablo 10’da yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sağlıklı kalabalık konutta yaşayıp yaşama durumuna göre sosyal beceri düzeylerinin Mann Whitney U Testi sonuçlarında AOB alt boyutunda ($U=979,000$, $p < 0.05$), KB alt boyutunda ($U=1003,50$, $p < 0.05$), KDKEDYSB alt boyutunda ($U=1079,50$, $p < 0.05$) ve genelde ($U=885,50$, $p < 0.05$) gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu alt boyutlarda ve genelde sağlıklı kalabalık konutta yaşayıp yaşama durumuna göre sıra ortalamaları dikkate alındığında sağlıklı kalabalık konutta yaşamayan gelişimi risk altında olan çocukların sosyal becerilerinin sağlıklı kalabalık konutta yaşayanlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. SKEB, GTB, DB, KKEB, SAB, ABBÇB alt boyutlarında ise gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sağlıklı kalabalık konutta yaşayıp yaşama durumuna göre sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 11. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Ev Ortamındaki Fiziksel Çevrenin Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Ev Ortamındaki Fiziksel Çevrenin Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	sd	t	p
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Uygun Değil	100	2,75	,51	133	3,33	,001
	Uygun	35	3,20	1,04			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Uygun Değil	100	3,07	,81	133	1,32	,187
	Uygun	35	3,33	1,43			
DB (Dinleme Becerileri)	Uygun Değil	100	3,00	,54	133	3,46	,001
	Uygun	35	3,51	1,15			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Uygun Değil	100	2,95	,82	133	1,99	,048
	Uygun	35	3,36	1,47			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Uygun Değil	100	2,87	,72	133	2,23	,027
	Uygun	35	3,25	1,20			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Uygun Değil	100	2,65	,78	133	3,96	,000
	Uygun	35	3,37	1,23			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Uygun Değil	100	2,63	,46	133	2,50	,013
	Uygun	35	2,95	1,01			

KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Uygun Değil	100	2,81	,50	133	3,58	,000
	Uygun	35	3,28	,99			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Uygun Değil	100	2,80	,52	133	4,43	,000
	Uygun	35	3,42	1,08			
GENEL	Uygun Değil	100	2,79	,40	133	4,05	,000
	Uygun	35	3,29	1,01			

Tablo 11’de yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan çocukların SKEB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,20) uygun olmayanların ortalamalarına (O=2,75) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. GTB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,33), uygun olmayanların aritmetik ortalamalarının (O=3,07) birbirine yakın olduğu görülmektedir. DB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların aritmetik ortalamalarının (O=3,51) uygun olmayanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarına (O=3,00) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. AOB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,36) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,95) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KKEB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,25) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,87) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. SAB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,37) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,65) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ABBÇB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=2,95) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,63) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KDKEDYSB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,28) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,81) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KB alt boyutunda ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,43) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,80) göre daha yüksek olduğu ve genel ortalama da ev ortamı fiziksel olarak uygun olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,29) uygun olmayanların aritmetik ortalamalarına (O=2,79) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan ev ortamındaki fiziksel çevre uygun olan ve uygun olmayan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre SKEB alt boyutunda, $t(133)=3,33$; $p < 0.05$, DB alt boyutunda, $t(133)=3,46$; $p=0.01$, AOB alt boyutunda $t(133)=1,99$; $p=0.04$, KKEB alt boyutunda $t(133)=2,23$; $p=0.02$, SAB alt boyutunda $t(133)=3,96$; $p < 0.05$, ABBÇB alt boyutunda $t(133)=2,50$; $p=0.01$, KDKEDYSB alt boyutunda $t(133)=3,58$; $p < 0.05$, KB alt boyutunda $t(133)=4,43$; $p < 0.05$ iki grup arasındaki fark önemli çıkmıştır. GTB alt boyutunda ise iki grup arasındaki farkın önemsiz olduğu saptanmıştır.

Gelişimi risk altında olan ev ortamındaki fiziksel çevre uygun olan çocukların sosyal beceri düzeylerinin SKEB, DB, AOB, KKEB, SAB, ABBÇB, KDKEDYSB, KB alt boyutlarında ev ortamındaki fiziksel çevre uygun olmayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 12. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Evdeki Psiko-sosyal Ortamın Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Alt Boyutlar	Evdeki Psiko-sosyal Ortamın Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Olumsuz	107	2,72	,53
	Olumlu	28	3,44	1,0
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Olumsuz	107	2,98	,87
	Olumlu	28	3,75	1,29
DB (Dinleme Becerileri)	Olumsuz	107	2,97	,57
	Olumlu	28	3,78	1,11
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Olumsuz	107	2,87	,86
	Olumlu	28	3,79	,80
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Olumsuz	107	2,83	1,38
	Olumlu	28	3,50	,76
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Olumsuz	107	2,60	1,13
	Olumlu	28	3,78	,79
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Olumsuz	107	2,58	1,07
	Olumlu	28	3,22	,51
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Olumsuz	107	2,78	,93
	Olumlu	28	3,53	,53
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Olumsuz	107	2,76	,55
	Olumlu	28	3,75	,96
GENEL	Olumsuz	107	2,75	,44
	Olumlu	28	3,60	,90

Tablo 12’de yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan çocukların SKEB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,44) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,72) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. GTB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,75), olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,98) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. DB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,78) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,97) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. AOB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,79), olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,87) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KKEB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,50) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,83) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. SAB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,78) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,60) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ABBÇB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,22) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,58) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KDKEDYSB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,53) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,76) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. KB alt boyutunda ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri aritmetik ortalamalarının (O=3,75) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına (O=2,76) göre daha yüksek olduğu ve genel ortalama da ev ortamı psiko-sosyal açıdan olumlu olanların sosyal beceri

aritmetik ortalamalarının ($O=3,60$) olumsuz olanların aritmetik ortalamalarına ($O=2,75$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Gelişimi risk altında olan evdeki psiko-sosyal ortamı olumlu ve olumsuz okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan Mann Whitney U Testi sonuçları Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13. Gelişimi Risk Altında Olan Okul Öncesi Çocuklarının Evdeki Psiko-sosyal Ortamın Durumuna Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Evdeki Psiko-sosyal Ortamın Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p	Önem Denetimi
SKEB (Sonuçları Kabul Etme Becerileri)	Olumsuz	107	60,29	6451,50	673,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	90,06	2593,50			
GTB (Görevleri Tamamlama Becerileri)	Olumsuz	107	62,12	6647,00	869,000	,001	Fark Önemli
	Olumlu	28	88,81	2398,00			
DB (Dinleme Becerileri)	Olumsuz	107	60,71	6495,50	717,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	94,43	2549,50			
AOB (Amaç Oluşturma Becerileri)	Olumsuz	107	61,57	6587,50	809,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	91,02	2457,50			
KKEB (Kendini Kontrol Etme Becerileri)	Olumsuz	107	61,53	6583,50	805,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	91,17	2461,50			
SAB (Sözel Açıklama Becerileri)	Olumsuz	107	58,31	6239,50	461,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	103,91	2805,50			
ABBÇB (Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri)	Olumsuz	107	59,94	6413,50	635,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	97,46	2631,50			
KDKEDYSB (Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri)	Olumsuz	107	59,23	6338,00	603,500	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	100,26	2707,00			
KB (Kişiler Arası Beceriler)	Olumsuz	107	59,64	6381,50	560,000	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	98,65	2663,50			
GENEL	Olumsuz	107	58,86	6298,50	520,000	,000	Fark Önemli
	Olumlu	28	101,72	2746,50			

Tablo 13'te yer alan bulgular incelendiğinde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının evdeki psiko-sosyal ortamın durumuna göre sosyal beceri düzeylerinin Mann Whitney U Testi sonuçlarında SKEB alt boyutunda ($U= 673,500$, $p < 0.05$), GTB alt boyutunda ($U= 869,000$, $p= 0.01$), DB alt boyutunda ($U= 717,500$ $p < 0.05$), AOB alt boyutunda ($U= 809,500$, $p < 0.05$), KKEB alt boyutunda ($U=805,500$, $p < 0.05$), SAB alt boyutunda ($U=461,500$, $p < 0.05$), ABBÇB alt boyutunda ($U= 635,500$, $p < 0.05$), KB alt boyutunda ($U=560,000$, $p < 0.05$), KDKEDYSB alt boyutunda ($U=603,500$, $p < 0.05$) ve genelde ($U=520,500$, $p < 0.05$) gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Tüm alt boyutlarda ve genelde, evdeki psiko-sosyal ortamın durumuna göre sıra ortalamaları dikkate alındığında evdeki psiko-sosyal ortamı olumlu olan gelişimi risk altındaki çocukların sosyal be-

cerilerinin evdeki psiko-sosyal ortamı olumsuz olan çocuklara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın sonunda gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu, gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin engel durumlarına, ailenin sosyo-kültürel özelliklerine, çocuğun yaşadığı ortama göre farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir.

Ailesi ile birlikte yaşayan alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklarda yaşlarına göre gerilikler olabilmektedir. Ancak nitelikli okul öncesi eğitimden geçen çocuklar diğer çocuklarla aralarındaki farkı kapatabilmektedirler. (Akman 2002). Bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada kaliteli eğitim veren anaokullarına devam eden alt sosyo-ekonomik düzeydeki 3-4 yaş çocuklarını anaokulu deneyimi olmayan çocuklarla karşılaştırma yapılmış ve verilen kaliteli eğitimin çocukların motor, fiziksel ve dil gelişimine olumlu etki yaptığı ancak bu çocukların daha az işbirliğine yatkın olduklarını belirlemişlerdir (Schwartz *et al.* 1974). Başka bir araştırmada ise sosyo-ekonomik düzeye göre, düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin çocuklarının üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına göre davranış problemlerini daha fazla sergiledikleri görülmüştür (Holland, Holland & Gimpel 2003). Connor (2002), alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde büyüyen çocukların, davranış problemleri olarak, önemli risklere sahip olduklarını belirtmektedir. Seven (2007) de araştırmasında sosyal davranış problemlerinin alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye doğru kademeli olarak azaldığını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmada örnekleme düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin çocukları seçilmiştir. Düşük sosyo-ekonomik düzey çalışmanın başlıca bir risk faktörü olarak kabul edilmiş ve bu risk faktörüne sahip çocukların sosyal beceri düzeyleri çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Araştırmada genel olarak düşük sosyo-ekonomik düzeyde gelişimi risk altında olan okul öncesi çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Seven'in araştırmasının sonucu bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Erken çocukluk dönemindeki engelli çocuklarda normal gelişim gösteren akranlarına göre sorun davranışların daha yaygın görüldüğü belirlenmiştir (McIntyre, Blacher & Baker 2006). Araştırmalar engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az sosyal ilişki kurduklarını göstermektedir (Gülay & Akman 2009). Bu aynı zamanda sosyal beceriler konusundaki yetersizliklerinin de bir göstergesi olmaktadır. Bu araştırmada da gelişimi risk altında olan engelli çocukların sosyal becerilerinin engelsiz çocuklara göre daha düşük çıkması bu nedene bağlanabilir.

Aral ve arkadaşlarının (2006) yapmış oldukları çalışmada, üniversite mezunu annelerin çocuklarının hem işbirliği hem de sosyal ilişkilerde ortalama puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karaca, Gündüz ve Aral (2011) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını inceledikleri araştırmalarında anne ve babası öğrenim durumu üniversite ve üstü olan çocukların olumlu sosyal davranış düzeylerinin öğrenim düzeyi ilköğretim olanların çocuklarına göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Seven (2007) ise ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi adlı araştırmasında sosyal davranış problemlerinin annenin öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını bulmuştur. Bu araştırmada anne baba öğrenim düzeyi yüksek olan çocukların sosyal becerilerinin bazı alt boyutlarda anne baba öğrenim düzeyi düşük olan çocuklara göre daha yüksek çıkması bu araştırmada sunulan bulguları desteklemektedir.

Kapıkıran, İvrendi, Adak (2006) yaptıkları araştırmalarında okul öncesi kurumlarına devam

etme süresi değişkenin sosyal beceriler üzerindeki etkisi incelendiğinde, okul öncesi kurumuna ikinci kez devam eden çocukların ilk kez devam edenlerden daha çok sosyal becerilere sahip olduklarını saptamışlardır. Başka araştırmalar da okul öncesi eğitim almanın ve bu eğitim süresinin çocukların ileriki yıllardaki sosyal becerilerini etkileyebildiğini göstermektedir (Öztürk 2008; Kibria & Jain 2009 akt. Gülay & Akman 2009). Bu araştırmada daha önce okul öncesi eğitim almış olan gelişimi risk altında olan çocukların sosyal beceri düzeyi daha önce almamış olanlara göre genelde ve çoğu alt boyutta daha yüksek çıkmıştır.

Aynı evde anne-babadan başka büyükanne, büyükbaba gibi otoritelerin olması ve dört veya daha fazla kişinin yaşamasıyla oluşan geniş aile tipi ile anti-sosyal davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu yapılan 32 çalışmanın 31'i tarafından doğrulanmıştır (Ellis 1988). Bu çalışmada da sağlıklı kalabalık konutta yaşamının gelişimi risk altında olan çocukların sosyal becerilerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

Bazı çalışmalar ebeveynin çalışma durumunun sosyal davranış problemleri üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, işsiz veya yarım gün çalışan anneler çocuklarını sürekli çalışanlardan daha az desteklemektedirler (McLyod *et al.* 1994). Seven (2007) annenin çalışma durumuna göre sosyal davranış problemi grup ortalamaları sonuçlarına göre, çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha az sosyal davranış problemi gösterdikleri belirlemiştir. Bu çalışmada sosyal becerinin sadece bir alt boyutta çalışmayan annelerin gelişimi risk altında olan çocukların sosyal beceri düzeyleri çalışan annelerin çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır.

Yoksul aile evlerinin fiziksel ve psiko-sosyal yapılarında bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Genellikle evleri şehre uzak, oda sayısı yetersiz ve hane nüfusu kalabalıktır, eşya yok denecek kadar az ya da çok fazladır, anneler genellikle tükenmiş ve depresyondadır (Hatun *et al.* 2003). Ekonomik problemler ve başka sorunlarla uğraşan ebeveynler genellikle çocuklarına karşı ilgisiz, kayıtsız tutum sergilemektedirler. Böyle bir ortamda çocuk sosyal becerileri öğreneceği uygun bir ortamdan mahrum kalmaktadır (Yavuzer 2007; Gülay & Akman 2009). Bu fiziksel ve psiko-sosyal yapıdan çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Er 2014). Benzer bir biçimde bu araştırmada ev ortamında olumsuz fiziksel ve psiko-sosyal yapıya sahip gelişimi risk altında olan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeylerinin olumlu fiziksel ve psiko-sosyal yapıya sahip olanlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar ve buraya kadar yapılan tartışmalar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Çocuklar üzerinde risk yaratan etmenlerin belirlenmeli ve bunları en aza indirgeyecek erken müdahale programların tasarlanmalıdır.
- Tasarlanan erken müdahale programların uygulanması sonucunda çocuklarda oluşan değişimler gözlenmeli ve takip edilmelidir.
- Yoksul bölgelerdeki çocuklar için ücretsiz anaokulu hizmeti sağlanmalıdır.
- Yoksul çocuklar ve ailelerinin sağlık ve eğitim konusunda sosyal hizmetlerden düzenli olarak yardım görmesi sağlanmalıdır.
- Risk altındaki çocukların anne babalarına yönelik eğitimler etkili bir biçimde sürdürülmelidir.
- Sosyal becerilerin öğretimini içeren erken müdahale programları yaygınlaştırılmalı ve bu yolla çocukların topluma uyum sağlamaları kolaylaştırılmalıdır.
- Engelli çocukların sosyal beceri eğitiminde kaynaştırma uygulamalarının yanında çağdaş yaklaşımların kullanımı desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akman B. (2002). "Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Ailesi ile Yaşayan Çocukların Kavram Gelişimlerinin ve Okula Hazırbulunuşluk Düzeylerinin Karşılaştırılması". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* 1/13 (2002) 74-85.
- Aral N., Gürsoy F., Bıçakçı M. Y. & Körükçü Ö. (2006). "An Investigation of the Social Behaviors of Children Who Attend Pre-School". Ed. M. S. Giannakaki, G. T. Papanikos, Y. Pozios & J. K. Richards, *Institutions Research on Education* (2006) 15-23. Athens.
- Arpacıoğlu Ö. & Yıldırım M. (2011). "Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi". *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi* 4/2 60-76.
- Avcıoğlu H. (2007). "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması (4-6 Yaş)". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/2 (2007) 87-101.
- Berk L. E. (1997). *Child Development*. London 1997.
- Brooks-Gunn J. & Duncan G. J. (1997). "The Effects of Poverty on Children". *The Future of Children and Poverty* 7/2 (1997) 55-71.
- Connor D. F. (2002). *Aggression and Antisocial Behavior in Children Andadolescents*. New York 2002.
- Cowie H. (2012). *From Birth to Sixteen Children's Health, Social, Emotional and Linguistic Development*. London 2012.
- Durgun Ö. (2011). "Türkiye'de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme". *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6/1 (2011) 143-154.
- Ellis S. J. (1988). "Sociolinguistic Survey Report: Daly River Region Languages". Ed. M. J. Ray, *Aboriginal Language Use in the Northern Territory: 5 Reports* (1988) 33-66.
- Er R. K. (2014). "Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma". Ed. S. Y. Doğru, *Yoksulluk ve Çocuk*. Ankara 2014.
- Gülal H. & Akman B. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*. Ankara 2009.
- Hatun Ş., Etiler N. & Gönüllü E. (2003). Yoksulluk ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46 (2003) 251-260.
- Holland M., Holland L. & Gimpel G. A (2003). *Emotional and Behavioral Problems of Young Children*. NY.
- Kapıkıran A. N., İvrendi B. A. & Adak A. (2006). "Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19 (2006) 19-27.
- Karaca N. H., Gündüz A. & Aral N. (2011). "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi". *Kuramsal Eğitimbilim* 4/2 (2011) 65-76.
- Karasar N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara 2015.
- Mcintyre L. L., Blacher J. & Baker B. L. (2006). "The Transition to School: Adaptation in Young Children With and Without Intellectual Disability". *Journal of Intellectual Disability Research* 50 (2006) 349-361.
- McLoyd V. C. (1998). "Socioeconomic Disadvantage and Child Development". *American Psychologist* 53 (1998) 185-204.
- Oktay A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul 1999.
- Öztürk A. (2008). *Okul Öncesi Eğitimin İlköğretim 1. ve 3. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.
- Schwartz J. C., Strickland R. G. & Krolick G. (1974). "Infant Day Care: Behavioral Effects at Preschool Age". *Developmental Psychology* 10 (1974) 502-506.
- Seven S. (2007). "Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi". *Educational Administration: Theory and Practice* 51 (2007) 477-499.
- Taş H. Y. & Özcan S. (2012). "Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma". *International Conference on Eurasian Economies* (2012) 423-430.
- Uysal H. & Akman B. (2015). "Erken Müdahale Programlarının Erken Çocukluk Eğitimindeki Rolü: Erken Çocukluk Eğitimine Yapılan Yatırım Geleceğe Yapılan Yatırım Mıdır?". *Turkish Studies* 10/3

(2015) 1053-1068.

Wise P. H. & Meyers A. (1991). "Poverty and Child Health". *Pediatric Clinics of North America* 35 (1991) 1169-1186.

Yavuzer H. (2007). *Bedensel, Zihinsel, Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*. İstanbul 2007.